

SARS YI TLULA XIPIMELO XA MATIMU XA R2 TRILLION EKA NETE YA NHLENGELETO WA XIBALO EKA XIDEMOKIRASI XA HINA

Tshwane, ti1 Dzivamisoko 2026 – Vukorhokeri bya Xibalo bya Afrika-Dzonga (SARS) byi hlengeletile R2, 010 trillion no tlula R2 trillion eka nete ya nhlengeleto wa xibalo eka lembeximali ra 2025/26, ku tlula xipimelo xa matimu eka malembekhume manharhu. Eka malembe ma nkombo lama nga hundza, mihlengeleto ya xibalo yi kurile eka mpimo wa nkulo wa lembe wo vuyelela (CAGR) wa **5.8%**, **na mpimaxiave wa xibalo-eka-GDP wa 25.9%** na **mpimaxiave wa mpapamalo wa xibalo wa 1.70**. Ku sukela hi 1997, **eka R25.1 trillion leyi hlengeletiweke, R11.5 trillion yi hlengeletiwile eka malembe ma nkombo lama nga hundza**. Leswi swi humelerile ku nga khathaleki mitlhontlho yo tika swinene ya ntungu wa COVID-19, ku tirhisiwa ka gezi hi ku siyerisana na ikhonomi leyi tsaneke.

Mbuyelo wa mihlengeleto ya xibalo leyi antswisiweke i R24.7 billion ehenhla ku tlula leyi a yi pimanisiwile lembe leri nga hundza tanihleswi swi tivisiweke hi Holobye eka Mpimanyeto wa 2025. Ku humelela loku ku kombisa ntirho wo kongomisa na vurhonwani wa SARS eka mapfhumba ma yona ma vulandzelelanawu; mihetiseko ya vulawuri leyi antsisiweke, na vuhoxaxandla bya le hansi bya sekithara ya migodi. Nhlengeleto wa xibalo wu kotisile Holobye wa Timali ku ponisa rixaka eka engetelo wa VAT wo engetelela tanihleswi a vuleke hakona ro sungula.

Khomixinara wa SARS Edward Kieswetter u tiyisisile leswaku "ku hlengeleta R2 trillion a hi nghozi, kambe i mbuyelo wa ku tlula 14 500 wa vatirhi lava tirhaka migingiriko ya mamiliyoni hi ndlela ya vurhonwana ku fikelela rhekhodo leyi ya nhlengeleto. Rhandi yin'wana na yin'wana a yi pfuni ntsena ku aka mfumo lowu nga na vuswikoti lowu xiximaka kontiraka ya swa vanhu kambe yi tlhela yi kotisa mfumo ku phakela Maafrika-Dzonga hinkwawo no tiyisa xindzhuti xa swa timali xa Afrika-Dzonga.

Ku sukela hi ti 31 Nyenyakulu 2026, SARS yi hlengeletile nete ya **xibalo ya R2 010.3 billion** eka lembeximali leri nga hundza, **leyi kombiseke 8.4%** eka nkulo ku suka eka lembeximali leri nga hundza ku hundza **5.4% ya nkulo lowutsongo wa GDP**.

Loko mpimaniso wa xibalo lowu pfuxetiweke wa lembeximali ra 2025/26 wu vekiwile, wu lavile nkulo wa xibalo wa lembe hi lembe wa **R151.7 billion (8.2%)**. SARS yi ya emahlweni yi kombisa vuleteri na nkancinco eka tirhelo. Leswi swi fikelerisile eka nkurisohenhla wa xibalo, antswiso eka vulandzelelanawu hi ntsakelo, na mfambiso wa nxaviselano lowu nga enawini. Xifaniso lexi xi kombisa ntiyiselo wa nkarhi wo leha wa tirhelo ra xibalo ra SARS eka malembe ma sweswinyana. Leswi swi bvumba kahle rihanyo ra hina ra swa timali.

Mivuyelo leyi yi fikeleriwile handle ka mitlhontlho ya ikhonomi leyi tsaneke, mikwetlembetano ya tipolitiki ta ndzhawu, mikavanyeto ya mafambelo ma nhundzu na vukorhokeri ya misava, na engetelo wa xihatla wa ikhonomi leyi nga riki enawini.

Emakumu ma Nyenyakulu 2026, mixakakulu ya xibalo yo hlaya yi rhekhodile mitlulampimo, ku ndlandlamuxa tirhelo hinkwaro ra xibalo.

- **Mihlengeleto ya VAT ya laha Kaya** yi fikelerile ntsengo wa **R604.0 billion**, ku fikela eka **7.6% lembe-eka lembe wa R21.1 billion (7.8%)**. Ya ntsengo lowu wa **R291. 4 billion (48.2%)** yi hakeriwile hi mabidzu lamakulu, lokohilethelo **R312.6 billion (51.8%)** yi hakeriwilehi van'waswimawusa lava nga riki lavakulu, ngopfungopfu eka sekithara ya swa timali. Mikumbetelo ya nkulo wa VAT ya laha kaya a yi ri **5.3% eka Mpimanyeto wa 2025, 6.8% eka MTBPS**, na **7.0% eka Mpimanyeto wa 2026**, na tirhelo ra ntiyiso leri hundzaka milangutelo ya sweswinyana. Nkulo wu seketeriwile hi vonelo ra vatirhisi leri antswisiweke, mipimo ya ntswalo ya le hansi leyi oloviseke swiyimo swo lombha; inifulexini leyi hlayisiweke; na mihumeso ehansi ka sisiteme ya rhithayamente ya potombirhi. Ku engetelela, **R37 billion** hi khexe yi hlengeletiwile hi ku tirhisa minghenelelo yo kongomisa ya vulandzelelanawu ya SARS. **Xikombo xa Vulandzelelanawu hi Ntsakelo** xa VAT xi antswile, xi tlakukile ku suka eka **66.59%** ku ya eka **67.19%**, leswi kowetaka mukhuva wa vulandzelelanawu wa matimba wa lembe-eka-lembe.
- Mihlengeleto ya xibalo xa nkarhinyana xa CIT xi ve ntsengo wa **R355.5 billion**, ku phakela **nkulo wa 9.9% lembe hi lembe** no kayivela eka mpimaniso lowu pfuxetiweke hi **R1.3 billion**. Nkulo wu anamile, laha tikhampani letikulu ti ndlandlamukeke hi **7.5% (16.1 billion)**, lokohilethelo tiSMME ti rhekhodile nkulo wa matimba wa **14.7% (R16.0 billion)**. Nkumbetelo wa **Nete ya CIT (ku nga katsiwi ntswalo)** a wu ri **6.3% eka Mpimanyeto wa 2025; 7.7% eka MTBPS**; na **8.7% eka Mpimanyeto wa 2026**.

Mitlulampimo leyi yi susiwile hi xiphemu hi mikayivelo eka mixakakulu ya xibalo, ku kombisa swiyimo swa ikhonomi leswi nga ringaniki no mitshikeleleo ya swa tisekithara yo karhi.

- Mitundzu yi tlakukile switsongonyana hi 0.1% hi 2025/26. Tanihi mbuyelo, VAT ya Ntundzo yi engetelekile hi R5.6 billion (2.2%) kambe a yi ri ehansi ka mipimaniso, lokohilethelo mixakaxibalo ya ntundzo yi kurile hi R5.1 billion (6.6%), ku hundzisa mipimaniso hi R1.2 billion (1.5%). Nkulo a wu ri ngopfungopfu hi mimovha ya vakhandziyi. Maendlelo lama ma ringanyeta mpfuko wa makete, lowu pfuniweke swinene hi pholisi ya swa timali yo olova na mavonelo ma vatirhisi lama antswisiweke.
- Mihlengeleto ya PAYE yi ve ntsengo wa **R767.0 billion**, leyi rhekhodeke nkulo wa **R59.9 billion (8.5%)** loko ku fananisiwa na lembe leri nga hundza, no tlula mipimaniso leyi pfuxetiweke **R4.0 billion (0.5%)**. PAYE yi vuyeriwile ku suka eka nkulo wutsongo wa muholo lowu hlanganisiweke na nkoko wa swa timalo (ku suka eka nkahundzuluxo wa swiangi swa PIT ma timalintlheriselo) handle ka nkulo wa le hansi wa ntholo. Ku engetelela, xibalo lexi sukaka eka mihlengeleto ya PAYE ya Potombirhi leyi nga ntsengo wa **R11.0 billion**, lexi nga hansinyana eka **R11.9 billion** ya lembe leri nga hundza.

- **Mivuyiselo ya VAT** ya ntsengo wa **R371.1 billion** yi hakeriwile, leyi kombiseke nkulo wa lembe-eka-lembe wa **R5.6 billion (1.5%)**. Mikumbetelo ya nkulo eka mivuyiselo ya VAT yi pfuxeteriwile ehansi ku suka eka **5.4% eka Mpimanyeto wa 2025**; ku ya eka **1.6% eka Mpimanyeto wa 2026**. Mivuyiselo leyikulu yi hakeriwile eka tisekithara ta migodi, timali, na vutumbuluxi, leyi fambisiweke swinene hi nghingiriko wo rhumela nhundzu ematikwenimambe no tlakusa ngeniso wa laha kaya. Nxopaxopo wa masungulo wu kombisa leswaku SARS yi siverile mpimaniso wa **R75.0 billion** eka mpfuto hi ku tirhisa milavisiso ya vugevenga bya mitlawa, tioditi ta vulavisisi, na tiphurosese ta ntiyisiso.

Handle ka matshalatshala lama, nxungeto wa matimba eka antswa wa nhlengeleto wa xibalo wu tshama wu ri kona. Ikonomi leyi nga riki enawini yi ya emahlweni yi tswonga switirhisiwa swa tiko, yi onha mphikizano, no nyadza vutitshembi bya vanhu eka sisiteme ya xibalo. Migingiriko yo fana na ngungumeriso; vuxisi bya khasitomo na ekisayizi; ntiviselahansi; vuxavisisi bya tinhundzuencyeto; mitlawa ya swigevenga swa mafurha na fole; vugevenga bya xibalo bya mitlawa yi huhurisa switirhisiwa swi ya ekule na vukorhokeri bya nkoka bya vaaki no veka vahakelaxibalo lava landzelelaka nawu na mabindzu lama nga enawini ekhombiyeni. SARS yi pimanisa leswaku nkwama wu lahlekeriwa hi ku tlula R100 billion eka xibalo lembe rin'wana na rin'wana hikwalaho ka ikonomi leyi nga riki enawini.-

"Vanhu lava xavaka tinhundzu leti nga riki enawini va tshemba leswaku va kuma mbhukuto," ku vurile Khomixinara. "Hi ntiyiso, va le ku seketeleni ka heriso wa mabindzu lama nga enawini na mitirho leyi vunisaka tshaku ra xibalo, no tsanisa mihlangano yaleyo leyi faneleke ku va tirhela." Khomixinara u tshikelerile leswaku thiransakixini yin'wana na yin'wana leyi nga riki enawini yi kayeta nkwama xibalo lexi lavekaka eswikolweni, swibedhlele, na switirhisiwa swa mani na mani. "Ku hava xilo lexi va nge hi ntwanano wo chipa eka ikonomi leyi nga riki enawini naswona hakelo ya ntiyiso yi hakeriwa hi vaaki hinkwavo. Hi nge pfumeleri mitlawa ya swigevenga yi hakuta sisiteme ya xibalo. SARS yi le ku tirheni na tiejensi tin'wana ta nsindziso wa nawu, yi tinyiketerile ku herisa, tlhantlha, no yimisa tinetiweke ta nxaviselano lowu nga riki enawini, no endla nkavulandzelelanawu wu tika no durha."

Vulandzelelanawu hi ntsakelo byi tshama byi ri bya nkoka eku hlayiseni ka ndhavuko wa vuakatiko bya timali, ku tiyisa SARS, no hlayisa xindzhuti xa sisiteme ya xibalo na khasitomo. Hambileswi vahakelaxibalo vo tala va landzelelaka hi ntsakelo, nkavulandzelelanawu hi vomu na nghingiriko wa vugevenga bya ntlawa swa ha ri kona, ku nyadza xindzhuti xa sisiteme ya xibalo.

Swifambisikulu swa vulandzelelanawu enkarhini wa kembe swi katsile:

- Mihlengaleto ya khexe ya swikweleti.
- Nsivelo wa swikoxo leswi nga pfumeleriwangiki na swa vuxisi.
- Minghenelelo ya mpaluxo hi ntsakelo ku lulamisa timhaka ta xibalo.

- Ku hunguta vugevenga bya mitlawa eka xibalo na khasitomo, vuxisi bya nkambelo na mitekelo ya khasitomo.
- Ku tirhisa sayense ya switiviwa na vutlhari lebyi nga riki bya ntumbuluko (AI) ku boxa no hunguta mixungeto ya vlandzelelanawu ku sirhelela nkwama.

Emakumu ka Nyenyakulu 2026, R316.39 billion ya masungulo yi kumiwile ku suka eka migingiriko ya vlandzelelanawu leyi kombekaka, leyi katsaka R164.59 billion ya mihlengeleto ya khexe na R151.81 billion eka nsirhelelo wa mpfuto. Leswi swi fananisiwa na R304.04 billion leyi kumiweke eka lembe leri nga hundza, leswi tshoveleke nkulo wa nete wa lembe na lembe wa R12.4 billion (4.1%). Matshalatshala ma xibalo xa vlandzelelanawu ma kombisa 15.7% ya mihlengeletelo ya nete ya xibalo, loko ku fananisiwa na 16.4% eka lembexibalo leri nga hundza.

Mpfhumba mo londza swikweleti ma tiyisisile mivuyelo ya vlandzelelanawu ku ya emahlweni. Enkarhini wa 2025/26, milondzo ya swikweleti yi ve ntsengo wa R110.9 billion, lokohilethelo mapfhumba mo kongomisa ma vlandzelelanawu ma Phurogireme ya Mipaluxo hi Ntsakelo (VDP) ma seketeleke tshaku ra xibalo ra nkarhi wo leha no anama, laha ri phakeleke R6.8 billion.

Eka malembe ma nkombo lama nga hundza, SARS yi tirhisile Khomixini ya Nugent no longoloxa mihundzuluxo ya yona na swiringanyeto swa Komiti ya Xibalo ya Davis, hi ku tirhisa nxpaxopo wa vangwa eka xibalo na minghenelelo yo kongomisa ku boxa tindhawu ta nxungeto wa le henhla no ololoxa mitsano ya sisiteme.

Namuntlha, SARS yi avelana ximfumo *Modernisation 3.0* na mani na mani. Hi navela vumundzuku laha vahakelaxibalo na vayimeri va vona va nga ta nyikiwa Vutitivisi bya Dijitali byo Hlawuleka, lebyi nga ta tirhisa ntiyisiso wa bayometiriki na swivumbekombirhi ku sirhelela mimbhurisano hinkwayo na SARS Leswi swi ta nyika matimba eka vahakelaxibalo ku va na mbono wo angarhela wa tiakhawunti hinkwato ta vona na SARS, leswi va kotisaka ku cinca no engetela leswintshwa eka xiyimo xa vona no hakela hi laha swi lavekaka ha kona. Phurosese leyi yi hlohlotela vutitshembi. Hi ndlela yo fana, muofisiri wa SARS loyi a nyikiweke matimba u ta va na mfikelelo eka sisiteme naswona a nga ya emahlweni a ololoxa swiphiso swa vahakelaxibalo. Sisiteme leyi yi ta seketeriwa hi sisiteme ya hakelaxikan'wekan'we leyi seketeriweke hi Bangikulu, leswi hungutaka hi katsongo ntsengo wa hangalaso wa khexe.

Nakambe swa nkoka eka *Modernisation 3.0* i sisiteme ya mfambiso wa kheyisi ya vutlhari, leyi nga ta endla ntirho wa ntolovelu wu tiendlekela, yo tirhisa switiviwa leswikulu, no tirhisa vutlhari lebyi nga riki bya ntumbuluko (AI) ku tlakusa vlandzelelanawu hi ntsakelo. Makumukumu, phurosese yi ta vona ku endliwa ximodeni ka sisiteme ya VAT, leswi nga ta kotisa nhlaluvu lowu tiendlekelaka wa VAT, lohilethelo ku endliwa ximodeni ka khasitomo ku ta seketeleke nongoti wa ndzelekani wa nkayimo lowu katsaka mfumo hinkwawo no tiyisa ntirho wa hina na Tiejensi ta Vufambisi bya Mindzelekani.

Modernisation 3.0 yi aka ntirho wo koka rinoko wa Nhlaluvo lowu Tiendlekelaka wa SARS, laha xi khensiwaka hikuva ku tlula 6 million wa vahakelaxibalo a va endlanga nchumu loko va enerisiwile hi nhlaluvo wa xibalo wa SARS lowu tiendlekelaka. Leswi i humelelo wa misava ya ntiyiso lava xibalo xi tihumelelaka.

Ku sukela yi tumbuluxiwile hi 1994, SARS yi hlengeletile R25.6 trillion eka nete ya xibalo. Mihlengeto ya xibalo yi engetelekile ku sukela eka R114 billion hi 1994/95 ku fikela ka ku tlula R2 trillion hi 2025/26. SARS yi tshame yi hlanganisiwile na xidemokirasi xa hina xa vukhale bya 32 wa malembe. Nhlanganiso wu vulavula xiave xa nkoka lexi SARS yi xi tlangaka eku humeseni ka xileriso xa yona xa xinawu, lexi tivekaka tanihi "Tirhelovutinyiketeri" ku tirhela rihanyu ra Maafrika-Dzonga. Nhlangano wu ya emahlweni na rendzo ra yona ro va SARS leyi anakanyiwaka hi vuntshwa, yo tlhariha, ya ximodeni leyi tshembiwaka no naveriwa hi hinkwavo no simekiwa eka qhinga ra xikongomelo xa yona xo hlohlotela vumandzelelanawu hi ntsakelo.

Hambileswi ku humelela ku tiyisisekaka, SARS yi tekela enhlokweni mivuyelo yo ya emahlweni leyi kotekaka. Mbhurisano ku ya emahlweni na vahakela xibalo na vaxavisi wu tshama wu ri wa nkoka ku hlayisa vumandzelelanawu hi ntsakelo, ntshembo na nkulo wa xibalo wa nkarhi wo leha. SARS yi le ku tirhiseni ka thekinoloji, nhlayelaxikhomphyutara wa vudyondzi hi michini, ejente ya vutlhari lebyi nga riki bya ntumbuluko (AI), na sayense ya switiviwa ya xiyimo xa le henhla ku antswisa vumandzelelanawu bya vahakelaxibalo na vaxavisi no antswisa ntokoto wa vukorhokeri, laha "vukorhokeri byi humelelaka kahle a ku na xilaveko xo pfuna ekusunguleni" na leswaku "xibalo xo tiendlekela", tanihilaha swi mbhonyeriweke hakona hi vahakelaxibalo vo tlula 6 million lembe leri nga hundza lava hlahluwiweke hi ndlela leyi tiendlekelaka.

Khomixinara Kieswetter u anakanyile hi ku humelela loku tanihileswi nkarhi wa yena wu helaka. "Tanihileswi ndzi fikaka emakumu ka nkombo wa malembe ma vukorhokeri bya rixaka, ndzi tsundzuka tlhontlho wa Phuresidente eka lava nga na mhaka na vumundzuku bya Afrika-Dzonga na tinxaka leti ta ha taka hi yima emahlweni, ku siya vutomi bya kahle bya rhithayamente, no teka ndhawu ya vona emahlweni ka nkayakayo laha ncinco wa ntiyiso wu humelelaka. A ku ri xikombelo eka vukorhokeri, xikombelo xo vuyisela ntshembo na vuswikoti bya mavandla ma hina lama onhakeke, lama ngenhisiweke eka xikombelo xa *Thuma Mina*."

"Ndzi lava ku khensa Phuresidente, Holobye na Maafrika-Dzonga ku va a ndzi nyikile xifundzho lexi nga tolovelekangiki ku endla ngenhensisaxandla wo titsongahata eka rihanyu ra tiko ra hina na vanhu va rona. Ndzi tatiwile hi vutikukumuxi bya leswaku hi ku khensa, kun'we hi ku pfuniwa hi vanhu eka SARS, hi nyiketile swo antswa eka rixaka ra hina."

"Rhekhodo ya ku humelela loku hi ku fikeleleke namuntlha wu hi kwalaho ka vahakelaxibalo lava landzelelelaka nawu; Ndzi rhandza ku va khensa eka vuakatiko bya vona bya swa timali no hoxa xandla ku pfuna lava nga sirhelelekangiki eka vaaki va hina", ku vurile Khomixinara.

"Vatirhi va SARS va 14 500 i phuphu ra nhlango wa hina, tinghwazi ta tinghwazikazi ta ntiyiso eka ntirho lowu hi wu endlaka. Ndza va losa hinkwavo no humesa ku khensa ka mina eka nseketelo wa vona eka nkombo wa malembe lama nga hundza.

Mayelana na vukoxoko byo tala, tihlanganise na SARS eka SARSMedia@sars.gov.za.

MAKUMU